5-æм кълас

Лексикæйæ
рацыд æрмæг бафидар кæныны урок

«Ирон æвзаг у, хъуыдыйы æмæ æнкъарæнты тæккæ лыстæгдæр æмæ уæздандæр фæзилæнтæ равдисынмæ чи арæхсы, ахæм æнаипп, рæвдз æмæ коммæгæс хотых. Ирон æвзаг у тынг тасаг æмæ рæсугъд, хъæздыг æмæ цардхъом».

Абайты Васо

1-аг станцæ: «Теори»

Хæс:

Ныффыссут лексикæимæ баст терминтæ.

Цас фылдæр – уый бæрц хуыздæр.

1. *Лексикæ*
2. *Лексикон нысаниуæг*
3. *Иууон æмæ бирæон нымæц*
4. *Комкоммæ æмæ ахæсгæ нысаниуæг*
5. *Омонимтæ*
6. *Синонимтæ*

6. *Антонимтæ*

7. *Фразеологион дзырдбаст*

2-аг станцæ: «Дзырдуат».

Хæс:

Уыци-уыцитæ базонут. Цæмæ гæсгæ базыдтат, цы нысан кæнынц, уый?

1. Сæрд уæлæмæ цæуы, зымæг – дæлæмæ
2. Уырызмæгыл фондзыссæдз хæдоны
3. Нæ уæлхæдзар – гуыдыны æрдæг

(кæрдæг) (къабуска) (мæй)

4-æм станцæ: «Омонимтæ»

Хæс: Ахъуыды кæнут æмæ зæгъут:

1. Цавæр арфæйыл ис цæгъдæн?

Цæх-джын, æ-дзæх, цæх-дон

2. Цавæр уидаг нæ зайы зæххы?

3. Цавæр æвзаг бахæрæн ис?

4. Цавæр уæнг бахахх кæнæн ис?

Дидинаг зайы быдыры.

Омонимтæ ссарут. Бацамонут сæ нысаниуджытæ:

1) «Куыд дæ?» - «Куыд дæн. Æрдиаг ма мыл хъæуы».

2) «Куыд стут?» - «Куыд æмæ лæдæрст»

3) «Цы ми кæнут?» - «Цыми конд фестæм, Бæлтамæ бавнæлдтам».

4) «Уары, уары…»
«Цы уары?»
«Хидыхъусы цæхх уары».

5) Кæд нæ комы – дур йæ комы.

5-æм станцæ: «Раст фысс!»

Бацамонут дзырдты растфыссынад:

1) хур аны..уылди,
2) дзæбуг доны аны…уылди,
3) чызг алцы æмбæр…та,
4) мит зæхх æмбæр…та,
5) фæндыры хъа…т,
6) хъа..т кодта, хъыллист кодта.

Рафыссут, къæлæттæ гом кæнгæйæ:

(Уы, у)дæгас адæймаг, доны (уы,у)дайын, фæлмæн (у,уы) ддзæф, (у,уы)рсзачъе зæронд лæг, хæххон (уы,у)гæрдæн; рог (рæуæг) дымгæ, хъæды (онг, уæнг) бацæуын, бæрзонд уæбау (обау).

6-æм станцæ: «Синонимтæ»

1. Синонимтæ афтæ ныффыссут, цæмæй æвдисой, архайд тыхджынæй тыхджындæр куыд кæны, уый:

Дзыназын, тъизын, кæуын, ниуын, богъ-богъ кæнын;

(*дзуапп:* кæуын, тъизын, ниуын, богъ-богъ кæнын, дзыназын)

2. Синонимтæ афтæ ныффыссут, цæмæй æвдисой, архайд лæмæгъæй лæмæгъдæр куыд кæны, уый:

Мæстæй цæхæртæ калын, мæстæй бахъынцъым кæнын, смæсты уæвын, мæстæй тъæппытæ хауын;

(*дзуапп:* мæстæй тъæппытæ хауын, цæхæртæ калын, смæсты уæвын, мæстæй бахъынцъым кæнын)

3. Рафыссут, синонимтæ цы дзырдты къордтæ аразынц, уыдон. Цæмæй бæрæг у, синонимтæ сты, уый?

Æрттивын – цæхæр калын, тæрсаг – тæппуд, чысыл – гыццыл, зарæг – зарын, карст – кæрдын, хæлар – хæларзæрдæ, згъорын – лидзын.

Дзуапп: Æрттивын – цæхæр калын, чысыл – гыццыл, згъорын – лидзын.

7-æм станцæ: «Антонимтæ»

Æмбисæндтæ антонимтæй баххæст кæнут.

1. Хорзæн бын ма скæн, … бын ма ныууадз (æвзæрæн).
2. Сусæг зарæг … нæ фæкæнынц (хъæрæй).
3. Зæрдæ гуыдыр у, æвзаг - … (дæгъæл).
4. Дзыхджын – бæхджын, æнæдзых - … (фистæг).
5. Чи хом зæгъы, чи - … (фых).
6. Дзургæ – къаддæр, хъусгæ - … (фылдæр).
7. Хуыцау – уæлейы, зæхх - … (бынæй).

8-æм станцæ: «Къæрцхъустæ»

1.Дзырдтимæ дзырдбæстытæ саразут.

Хыз – хуыз,
уызын – узын,
уыд – уд,
мигъ – мих.

2. Нывтæм гæсгæ фразеологион дзырдбæстытæ саразут.

consuls